

Utrikesutskottets betänkande

1977/78:12

med anledning av motioner om nedrustning m. m.

Motionerna

I motionen 1977/78:423 av Olof Palme m. fl. (s) hemställs

1. att riksdagen beslutar hemställa att regeringen vid bilaterala kontakter med andra stater och inför lämpliga internationella fora agerar kraftfullt för att förstärka den internationella opinion som motsätter sig att neutronvapen tillförs militärblockens arsenaler i Europa och på andra håll i världen,

2. att riksdagen beslutar hemställa att regeringen verkar för fördjupade studier inom FN:s ram av ekonomiska och andra konsekvenser som skulle följa av beslut att ställa om produktion och forskning från militärt till civilt bruk,

4. att riksdagen för regeringen ger till känna vad som i motionen anförts angående ett eventuellt svenskt deltagande i Wienförhandlingarna om rustningsbegränsningar i Europa (MBFR).

(Yrkandena 3 och 5 i samma motion har förut behandlats av utskottet i betänkandet UU 1977/78:11.)

I motionen 1977/78:530 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg (båda apk) föreslås

att riksdagen beslutar anmoda regeringen att ta initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon.

I motionen 1977/78:1018 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg (båda apk) hemställs

1. att riksdagen beslutar hemställa att regeringen utan dröjsmål skärper sitt ställningstagande mot tillverkning av neutronvapnet och – bilateralt, vid internationella konferenser samt på andra sätt – verkar för ett förbud mot detta nya massförintelsevapen,

2. att riksdagen beslutar hemställa att regeringen verkar för en snabb internationell utredning om möjligheterna att ställa om rustningsindustrin för civil och samhällsnyttig produktion och använda vad som kan inbesparas genom nedrustning för utvecklingsländernas behov.

(Yrkandena 3 och 4 i sistnämnda motion har av utskottet behandlats i annat sammanhang, i betänkandet UU 1977/78:11.)

I motionen 1977/78:1027 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hos regeringen hemställer att Sverige i det fortsatta arbetet i olika nedrustningsorgan kraftfullt verkar för att nya typer av kärnvapen, som t. ex. neutronbomben, förbjuds,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder och initiativ som

kan begränsa spridningen av kärnkraftsteknologi och därmed kärnvapenspridningen,

3. att riksdagen som sin mening uttalar att en svensk nedrustning är den första förutsättningen för ett kraftfullt agerande i internationella nedrustningsfrågor,

4. att riksdagen uttalar sitt stöd för en fortsatt utbyggnad av den svenska fredsforskningen.

Bakgrund

Nedrustningsfrågorna har i år en särskild aktualitet därigenom att Förenta nationernas generalförsamling på försommaren för första gången möts till en extra session helt ägnad åt nedrustningsproblematiken. Sverige har aktivt deltagit i förberedelserna för denna extrasession på samma sätt som vårt land hela tiden hört till de mest pådrivande i de förhandlingar som alltsedan år 1962 pågått inom den av FN initierade nedrustningskommittén i Genève (CCD). De ansträngningar som därvid görs från svensk sida och som syftar både till att hejda den ständigt fortgående kapprustningen i världen och att få till stånd samfälliga och genuina nedrustningsåtgärder har ett starkt stöd i den allmänna opinionen i vårt land.

De internationella rustningarna har gigantiska dimensioner, och vapenarsenalerna – främst på kärnvapensidan – representerar i dag en närmast oföreställbar förstörelseförmåga. Ändå fortsätter den kvalitativa vapenutvecklingen liksom rustningarna såväl på kärnvapenområdet som på det konventionella vapenområdet. Bortåt hälften av världens mest kvalificerade tekniker och naturvetenskapliga forskare beräknas arbeta inom den militära sektorn. Sex gånger så stora belopp sätts på militär forskning som på energiforskning i världen. Två dagars samlade militärutgifter i världen beräknas motsvara FN:s medlemsstaters sammanlagda årliga bidrag till FN och alla dess fackorgan.

I fokus för uppmärksamheten har länge stått supermakternas och andra stormakters rustningar på kärnvapenområdet, både vad beträffar de strategiska eller interkontinentala kärnvapnen och kärnvapenbärarna och vad beträffar de taktiska kärnvapensystemen. Därvidlag har väldiga arsenaler och överkapacitet på ömse sidor byggts upp liksom en kolossal slagkraft och precisionsförmåga. Det senaste årets internationella diskussion om en ny kärnvapenvariant – den s. k. neutronbomben – och dess eventuella tillverkning och utplacering i Västeuropa har gällt ett slående exempel på den vidareutveckling mot alltmer sofistikerade vapentyper som pågår i såväl Väst som Öst. Ett annat sådant exempel är Sovjetunionens framtagning och utplacering av det nya rörliga kärnvapenrobotsystem som går under namnet SS 20.

Samtidigt bör inte förglömmas att större delen av världens tekniska utvecklingsresurser läggs på de konventionella vapnen och att kapacitetsut-

byggnaden också på detta område är mycket stor internationellt sett. Inte minst har militärutgifterna och vapenanskaffningen under senare år mycket snabbt ökat i omfattning i den fattigare delen av världen, något som även fördröjer u-ländernas ekonomiska och sociala utveckling.

Sambandet mellan nedrustning och utveckling är för övrigt en av de frågor som på svenskt och nordiskt initiativ satts på dagordningen för FN:s särskilda nedrustningssession i vår. Det väntas att sessionen bl. a. skall fatta beslut om en inträngande studie av denna fråga, med sikte på möjligheterna att föra över resurser från det militära området till fredliga ändamål och därmed förhoppningsvis också frigöra tillgångar för ökade utvecklingsansträngningar i den tredje världen.

Denna liksom flera andra nedrustningsfrågor avhandlas i de nu aktuella motionerna.

Utskottet

I tre av de nu aktuella motionerna, nämligen 423, 1018 och 1027, föreslås att riksdagen skall uppmana regeringen att på olika sätt – i såväl internationella som bilaterala sammanhang – motarbeta eller verka för förbud av att *neutronvapen* tillverkas eller tillförs militärblockens arsenaler.

Med begreppet neutronvapen, vilka närmast torde kunna jämföras med minikärnvapen ehuru de beskrivs ha en i förhållande till dessa avsevärt förhöjd strålnings- men däremot reducerad spräng- och värmeverkan, avses neutronladdningar av begränsad storlek, vilka kan apteras i bl. a. robotstrids- spetsar och artillerigranater.

Den amerikanska statsledningen offentliggjorde under sommaren 1977 att den sedan någon tid övervägde ett beslut om vidareutveckling, tillverkning och förbandsläggning i Europa av neutronvapen. Täta konsultationer i frågan har därefter ägt rum mellan NATO-länderna, och det föreföll länge som om ett definitivt beslut härom skulle kungöras i samband med ett NATO-rådsmöte i vår. I början av april meddelade emellertid den amerikanske presidenten att produktionen av neutronvapen tills vidare får anstå men att det slutgiltiga beslutet i frågan kommer att påverkas av i vilken mån Sovjetunionen visar återhållsamhet i fråga om konventionella och nukleära vapenprogram och styrkedispositioner som berör USA:s och Västeuropas säkerhet. Samtidigt klargjordes att man på amerikansk sida avser att fullfölja moderniseringen av sådana kortdistansrobotar och artilleripjäser som skulle kunna användas för avskjutning av neutronstridsspetsar eller -granater.

Fjölårets bekantgörande av planerna på serietillverkning av neutronvapen framkallade i åtskilliga västländer en debatt präglad av starka motsättningar. Enskilda politiker och grupper har emfatiskt tagit avstånd från detta nya vapen, medan andra tagit det i försvar och hävdat att det bör tillföras NATO:s vapenarsenal som en nödvändig motvikt mot Warszawapaktsländernas starka överlägsenhet i fråga om pansarvapen och andra konventionella

stridsmedel. Också Sovjetunionens utplacering av den nya rörliga kontinentala och med multipla kärnvapenstridsspetsar utrustade roboten SS 20 har av många anförts som argument för neutronvapnet. Opinionsbilden har således varit splittrad och växlande från land till land.

Bland Warszawapaktsländerna har eventualiteten av en amerikansk serieproduktion och förbandsläggning i Europa av neutronvapen föranlett häftiga officiella motreaktioner, och från sovjetisk sida har även antytts möjligheten av en egen framtagning av liknande strålningsvapen. Från sovjetisk sida framfördes kring nyår förslag om ett ömsesidigt avtal om förbud för neutronvapen. Vid nedrustningskonferensen i Genève lades i mars i år fram ett formellt avtalsutkast om sådant förbud mot produktion, lagring, förbandsläggning och användning av neutronvapen. I ett skarpt formulerat inlägg avvisades förslaget omgående av den amerikanske representanten, som även gick till angrepp mot vad som betecknades som en ensidig propagandaövning från sovjetisk sida i syfte att avleda uppmärksamheten från allvarliga försök att åstadkomma ömsesidiga rustningsbegränsningsöverenskommelser.

Den svenska regeringen har för sin del vid upprepade tillfällen – bl. a. i FN, i riksdagen och i bilaterala samtal med företrädare för andra länders regeringar – klargjort att Sverige med djup oro ser på neutronvapnet och en utveckling i detta sammanhang som kan leda till en ny rustningskapplöpning mellan supermakterna, sudda ut gränsdragningen mellan kärnvapen och konventionella vapen och därmed sänka den s. k. tröskeln för kärnvapenkrig samt ytterligare försvåra tillkomsten av avtal som siktar till verklig nedrustning.

Den första officiella markeringen av denna oro gjordes i ett anförande den 9 september i föl av utrikesminister Karin Söder:

Varje nytt tillskott till kärnvapenarsenalerna är ett bakslag för nedrustningsarbetet i världen. Införande av nya vapen innebär ytterligare steg på kapprustningens ödesdigra väg. Det försvårar även arbetet på att hindra tillkomsten av nya kärnvapenstater. De överväganden som f. n. pågår om att anskaffa s. k. neutronvapen ger därför anledning till oro.

Ingen kan garantera att införande av vapen av detta slag inte skulle öka riskerna för en kärnvapenkonflikt i ett spänt världsläge. Det gäller även andra s. k. minikärnvapen. Riskerna är då stora för en upptrappning till ett obegränsat kärnvapenkrig.

Även om planerna på neutronvapen skulle vara att betrakta som ett svar på Warszawapaktens styrkedispositioner i Centraleuropa, kan ett genomförande av dessa planer utlösa en ytterligare teknisk upprustning från Sovjetunionens sida.

Utrikesministern återkom till frågan om neutronvapen och den fortsatta kärnvapenkapprustningen i det svenska huvudanförandet vid FN:s generalförsamling den 29 september 1977:

Det är det senaste exemplet på följderna av supermakternas tekniska vapenutveckling. Den svenska regeringen är djupt oroad av varje utveckling

på rustningsområdet som skulle kunna utgöra en direkt destabiliserande faktor. Det står också klart att en grundläggande förutsättning för framsteg för nedrustningsansträngningarna är att utvecklingen av supermakternas vapenkapplöpnings bryts. Neutronbomben är oacceptabel för oss – och så är alla andra kärnvapen.

Också i ett svenskt inlägg den 1 november i FN:s generalförsamlings första utskott togs neutronvapnet upp och sattes in i sitt sammanhang med den övriga kärnvapenkapprustningen:

Inte minst för länder, vilka – som i Sveriges fall – sedan länge tagit avstånd från innehav av egna kärnvapen är det naturligt att noga studera supermakternas kärnvapendoktriner. Alla kärnvapen är totalt oacceptabla för oss i det nedrustningsperspektiv vi anlägger. Det gäller små laddningar med lokalt begränsad skadeverkan. Det gäller självfallet stora kraftigare taktiska kärnvapenstridsspetsar. Det gäller också hur kärnvapenmakterna än har utformat sina doktriner. I det ena fallet kan en doktrin gå ut på att insätta enstaka kärnvapen först i en yttersta nödsituation. I det andra fallet att avfira ett stort antal större kärnvapenstridsspetsar över tätbefolkade länder i Europa, oavsett hur en ödesdiger kärnvapenkonflikt inletts.

Neutronvapnet, som endast är det senaste i en rad exempel under efterkrigstiden på följderna av supermakternas tekniska vapenutveckling, förblir oacceptabelt för oss – liksom alla andra kärnvapen.

I en särskild interpellationsdebatt om neutronvapen i riksdagen den 7 november förra året uttalade utrikesminister Söder bl. a.:

Neutronvapnet är det senast uppmärksammade exemplet på den vapenteknologiska tävlan mellan supermakterna som ägt rum under efterkrigstiden. Vapnet måste ses i sitt totala kapprustningssammanhang, där också andra aktuella vapenprojekt, t. ex. kryssningsrobotar, rörliga landbaserade missiler, den sovjetiska roboten SS 20 och flygplanet Backfire diskuterats mycket under det senaste året.

Vidden och allvaret av den utveckling som dessa och andra vapenprojekt representerar får inte underskattas. Målet för vårt nedrustningsarbete måste vara att söka förhindra en vidareutveckling av kärnvapen inklusive neutronvapnet, att uppnå en verklig nedskärning av supermakternas ofantliga arsenaler och att på längre sikt avskaffa alla kärnvapen.

I dag rör diskussionen det amerikanska neutronvapnet. Varje utbyggnad av de redan omåttligt stora kärnvapenarsenalerna för insats i Europa måste framkalla avståndstagande vare sig utbyggnaden sker på amerikansk eller sovjetisk sida.

Det stod ju bl. a. ganska klart att en amerikansk anskaffning kunde leda till en förbandsläggning först i olika europeiska NATO-länder och i sinom tid eventuellt även i Warszawapaktsländerna. Bl. a. förekom spridda uttalanden i östeuropeisk press att Sovjetunionen också skulle kunna skaffa vapnet på relativt kort tid.

Regeringens uppfattning om neutronvapnet var klar och offentliggjordes på ett tidigt stadium. Detta var självklart mot bakgrund av vår traditionella nedrustningspolitik. I mitt anförande inför FN:s generalförsamling den 29

september klargjordes likaledes regeringens ståndpunkt.

I det därpå följande svenska anförandet den 1 november i generalförsamlingens första utskott belyste regeringen vår uppfattning om neutronvapnet i det globala nedrustningspolitiska sammanhanget. I anförandet berördes också vår egen situation i vad avser kapprustningens globala och regionala aspekter.

Den svenska regeringen har vidare under hand informerat den amerikanska regeringen om sin uppfattning om neutronvapnet.

Vi anser oss därtill ha tillräckliga skäl att beteckna neutronvapnet som ett minikärnvapen och vänder oss mot det såsom ett sådant vapen. Vi har ånyo klargjort vår djupa oro inför varje utveckling som kunde sudda ut gränsen mellan kärnvapen och konventionella vapen.

Jämsides med formella juridiska och tekniska kriterier på vapen finns de moraliska. I kampen mot kärnvapen och kemiska vapen har Sverige intagit en ledande position och kommer att så göra även i framtiden. Alla kärnvapen förorsakar fruktansvärt plågsamma skador av strålning och hetta. Alla kärnvapen utsätter dem, som inte omedelbart dör, för ohyggliga och kanske långvariga lidanden och obotliga skador.

Om opinionsbildningens betydelse i detta sammanhang framhöll utrikesministern vid samma tillfälle:

Rustningsdebatten har två viktiga sidor. Den ena är den oerhört betydelsefulla roll som en självständig och informerad opinion spelar för att motverka kapprustningen i världen och för att vända den i en verklig nedrustning. Opinionsen är en politisk realitet också i frågan om neutronvapnet. Den andra sidan är de strategiska realiteterna.

Vad vi hittills gjort och kommer att fortsätta med är att deklarerat vår inställning till neutronbomben och andra kärnvapen i alla de sammanhang där så påfordras för att vara med i opinionsbildningen mot neutronbomben och för att förhindra att bomben produceras i annan form på östsidan, som ett motvapen till neutronbomben.

Också i ett hälsningsanförande vid den s. k. folkriksdagen för nedrustning den 13 januari i år underströk utrikesministern de faror som ett introducerande av neutronvapen skulle innebära:

Ett provstopp vore ett viktigt steg mot kärnvapennedrustning genom att den kvalitativa kapprustningen på kärnvapenområdet skulle försvåras. Utvecklingen av t. ex. neutronvapnet, denna nya och fruktansvärda variant av kärnvapen, skulle bli svårare. ---

Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag i skilda fora, både hemma och internationellt, på svenska regeringens vägnar starkt understrukit de faror som neutronvapnet skulle medföra och i det sammanhanget återigen fastslagit vår fasta inställning att alla kärnvapen är oacceptabla för oss. Sverige har därigenom blivit ett av de få länder som på ett tidigt stadium och med stor skärpa offentligt redovisat sin inställning i denna centrala rustningsfråga.

I årets utrikesdebatt – den 15 mars 1978 – framhölls beträffande kärnvapenkapprustningen och neutronbomben bl. a. följande i regeringens inledande utrikesdeklaration:

Den pågående kvantitativa och kvalitativa kärnvapenupprustningen måste hejdas. Detta kan uppnås endast med Förenta staternas och Sovjetunionens aktiva medverkan.

Kapplöpningen mellan vapen och motvapen driver ständigt fram nya vapensystem. En allvarlig följd av denna kvalitativa utveckling är att den gör det allt svårare att uppnå trovärdiga nedrustningsavtal. Regeringen har i flera sammanhang med kraft vänt sig mot neutronvapnet som ett av flera exempel på denna oroande kapprustning mellan supermakterna. Även i andra avseenden sker en kvalitativ upprustning av kärnvapenstridskrafterna i vår del av världen som inger stark oro t. ex. genom införandet av moderna rörliga medeldistansrobotar.

I ett anförande i Norrköping den 1 april i år markerade statsminister Thorbjörn Fälldin Sveriges avståndstagande från såväl minikärnvapen som neutronvapen och konstaterade att ett samband föreligger mellan dessa vapentyper:

När det gäller de taktiska kärnvapnen har från svensk sida uppmärksamheten bl. a. särskilt riktats på de faror som ligger i en specialisering av sådana kärnvapen med små laddningar. 1974 tog Sverige upp denna fråga till allvarlig granskning i nedrustningskonferensen i Genève.

Minikärnvapen kan komma att utsudda gränserna mellan vanliga konventionella vapen och kärnvapen och sänka den s. k. kärnvapentröskeln, dvs. göra det troligare att kärnvapen verkligen skulle kunna insättas vid en militär konflikt mellan militärblocken.

De länder skulle särskilt drabbas där vapnen är stationerade liksom länder i deras närhet. Nu som då tar vi med kraft avstånd från minikärnvapen och anser att denna fråga på nytt bör tas upp i nedrustningssammanhang.

Till detta vill jag foga att ett avståndstagande från en typ av kärnvapen inte får tolkas som ett godkännande av en fortgående utveckling av andra kärnvapen. Det finns inga säkra informationer som tillåter oss att dra slutsatsen att kärnvapenkapprustningen avsaknat vare sig i USA eller Sovjetunionen. Vår inställning till minikärnvapen innebär förvisso inte att vi bortser från den realitet som stora, mera förstörelsebringande, taktiska kärnvapen innebär vilka i ett slag skulle sprida död och förintelse över mycket stora områden om de enligt doktrinerna kom till användning vid en militärkonflikt. Vi har på sista tiden i världspressen kunnat följa flera oroande drag i utvecklingen.

Ett sådant är det amerikanska neutronvapnet som utvecklats men beträffande vilket beslut ännu ej föreligger om tillverkning och förbandsläggning i Europa. Vi har på svensk sida bl. a. i FN med kraft klargjort vårt otvetydiga avståndstagande till detta vapen. Jag vill särskilt upprepa vår syn att neutronvapnet är bland de kärnvapen som skulle kunna sänka kärnvapentröskeln och tillägga att jag på den punkten ser ett visst samband mellan neutronvapnet och minikärnvapen.

De ovan återgivna uttalandena ger vid handen att regeringen vid många tillfällen och i olika internationella och svenska sammanhang klart gett uttryck för sitt starka avståndstagande från den upptrappning av rustningsprocessen som introduktionen av bl. a. neutronvapen skulle innebära och utskottet finner därför att syftet med de nu ifrågakvarande yrkandena i

motionerna 423, 1018 och 1027 blivit tillgodosett. Utskottet anser därför att de inte ger anledning till någon riksdagens åtgärd, varför de avstyrks.

Både i motionen 423 och i motionen 1018 begärs att regeringen skall uppmanas verka för internationella utredningar angående möjligheterna för – liksom konsekvenserna av – *en omställning från militär till civil produktion och forskning*.

Utskottet vill med anledning härav erinra om att FN:s generalförsamling i december 1977 på nordiskt initiativ enhälligt antog en resolution om *sambandet mellan nedrustning och utveckling*. Initiativet till denna resolution gick i sin tur tillbaka på ett förslag från svensk sida, framfört i en skrivelse till FN:s generalsekreterare våren 1977 med tanke på den särskilda generalförsamlingssession om nedrustning som kommer att hållas under tiden 23 maj–28 juni i år. Förslaget gick ut på att FN borde företa en inträngande studie om sambandet mellan nedrustning och ekonomisk/social utveckling. I FN-resolutionen anbefalls i princip att en sådan studie genomförs.

Avsikten är att definitivt beslut om en dylik studie skall tas av den speciella nedrustningssessionen och att de närmare riktlinjerna för studien i fråga också skall antas vid detta tillfälle. På grundval av den förut nämnda resolutionen har FN:s generalsekreterare tidigare i år utsett en interimistisk arbetsgrupp bestående av 22 regeringsexperter med uppdrag att skyndsamt utarbeta allmänna riktlinjer för studien så att dessa kan föreligga i god tid före den särskilda sessionens början. Till ordförande i expertgruppen, vars arbete numera slutförts och utmynnat i ett enhälligt förslag till utredningsdirektiv, valdes statssekreteraren Inga Thorsson.

De föreslagna direktiven ansluter sig nära till de förslag beträffande studiens utformning och genomförande som förut framlagts från svensk och nordisk sida. Utredningsarbetet väntas ta 2–3 år i anspråk och omfatta tre delar. I den första delen förutses en så fullständig kartläggning som möjligt av det nuvarande resursutnyttjandet i världen för militära ändamål. Den skall inbegripa en beräkning av hur stora reala resurser som används för sådana ändamål, t. ex. i fråga om arbetskraft, forsknings- och utvecklingskapacitet, produktionsutrustning, råmaterial samt utnyttjande av landområden. – Den andra delen skall utgöras av en analys av de effekter som å ena sidan fortsatta rustningar och å andra sidan en planerad nedrustningsprocess skulle få för den ekonomiska tillväxten, den ekonomiska stabiliteten och den sociala utvecklingen. Effekterna såväl på lokal, nationell, regional som internationell nivå skall studeras och analysen avse bl. a. utnyttjandet av begränsade tillgångar på energi och råvaror, effekterna på handelsrelationerna, på sysselsättning och produktion och på den sociala och industriella infrastrukturen samt på olika utvecklingsprogram syftande till att höja levnadsnivån och undanröja absolut fattigdom, arbetslöshet, sjukdom, hunger och analfabetism. – Målsättningen i den tredje delen är att analysera kort- och långsiktiga problem vid en omställning från militär till civil verksamhet.

Speciell uppmärksamhet torde därvid komma att ägnas metoder för omDispositionering av resurser, som frigörs genom nedrustning, till stöd för u-ländernas utvecklingsansträngningar och målsättningarna i den av FN proklamerade nya ekonomiska världsordningen.

Vid det nordiska utrikesministermötet i Oslo den 9–10 mars i år noterades med tillfredsställelse det stöd som de nordiska länderna fått för sitt initiativ till en djupgående FN-studie om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Utrikesministrarna förklarade sig eniga om betydelsen av nära nordisk kontakt för att föra arbetet med denna sak vidare i FN.

De yrkanden i motionerna 423 och 1018, som nu är aktuella, torde mot bakgrund av det anförda få anses besvarade.

I motionen 1027 föreslås bl. a. att riksdagen skall hemställa om åtgärder och initiativ från regeringens sida för att *begränsa spridningen av kärnkraftsteknologi* och därmed även *kärnvapenspridningen*.

De problem som berörs i yrkandet i fråga regleras i första hand av det internationella fördraget för förhindrande av kärnvapenspridning (det s. k. icke-spridningsfördraget, NPT) och av stadgan för det internationella atomenergiorganet, IAEA. Sverige är anslutet till såväl NPT som IAEA. Som utskottet erinrade om i sitt betänkande UU 1976/77:16 har Sverige lagt ner stora ansträngningar på att vidga anslutningen till icke-spridningsfördraget och även på att få alla civila kärnenergiprogram ställda under internationell dvs. IAEA-kontroll i syfte att hindra att klyvbart material används för att framställa kärnladdningar. Också inom den s. k. London-gruppen, i vars arbete de viktigaste exportörländerna av kärnkraftsteknologi deltar, har Sverige bemödat sig om att få striktare säkerhets- och kontrollregler antagna.

Redan i regeringsförklaringen den 8 oktober 1976 betonades denna frågas betydelse:

I takt med kärnenergins expansion har hotet om spridning av kärnvapen ökat drastiskt. Regeringen kommer att arbeta för en internationell överenskommelse för att stoppa export av kärnkraftsteknologi till länder som inte underskrivit icke-spridningsavtalet. Instruktioner i enlighet härmed kommer att ges den svenska nedrustningsdelegationen.

I fjolårets utrikesdebatt i riksdagen den 30 mars 1977 klargjorde utrikesminister Karin Söder att regeringsförklaringens målsättning att uppnå en internationell överenskommelse i denna fråga kvarstår som ett långsiktigt mål men att denna strävan tills vidare stöter på kraftigt motstånd främst från u-länders sida som därvid även gett uttryck för uppfattningen att de industrialiserade länderna i själva verket vill förbehålla sig ett slags kärnkraftsmonopol.

Utrikesministern framhöll vid samma tillfälle att icke-spridningshänsyn tillmäts en avgörande betydelse vid den ingående prövning från fall till fall som sker när regeringen överväger frågor om tillstånd för svensk export på kärnkraftens område och angav riktlinjerna härför på följande sätt:

Som en allmän princip för regeringens fortsatta behandling av dessa ärenden kan anges att exporttillstånd till icke-kärnvapenstater endast kan lämnas om de ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA över all egen kärnkraftsverksamhet.

Den 25 april 1977 ingavs den svenska regeringens svar på en rundfråga av FN:s generalsekreterare rörande synen på den särskilda sessionen med FN:s generalförsamling om nedrustningsfrågor som inleds den 23 maj i år. I ett UD-referat av detta svar heter det beträffande kärnvapenspridningen:

Regeringen konstaterar att frågan om att förhindra fortsatt kärnvapenspridning kvarstår som ett synnerligen angeläget problem. Icke-spridningsfördragets första granskningskonferens 1975 visade på vilken bräcklig grund icke-spridningsarbetet vilar. Den andra granskningskonferensen 1980 blir sannolikt ett avgörande prov för icke-spridningsfördragets framtid. Strikta garantier krävs för att kärnenergin, om den kommer till användning, endast utnyttjas för fredliga syften och på ett säkert sätt. Behovet av strikt internationell kontroll av kärnenergens fredliga användning framhålls, liksom behovet att stärka internationella atomenergiorganets (IAEA) resurser när det gäller fysiskt skydd av nukleärt material.

I riksdagen var spridningsfrågan senast föremål för en särskild interpellationsdebatt den 3 februari i år. Utrikesminister Karin Söder anförde därvid följande om de förpliktelser som följer av NPT-fördraget, om IAEA:s roll och om de svenska ansträngningarna att öka anslutningen till NPT och att förbättra det internationella kontrollsystemet som ett led i arbetet att förhindra vidare kärnvapenspridning:

Som ett instrument i sin strävan att medverka till att minska – och helst helt undanröja – riskerna för spridning av kärnvapen till ytterligare stater fäster regeringen den största vikt vid icke-spridningsfördraget (NPT). Enligt detta får de stater som har kärnvapen inte ställa sådana till andra staters förfogande. Länder utan egna kärnvapen åtar sig att inte själva skaffa sådana. Dessa är de centrala elementen i NPT och inrymmer en politisk viljeyttring som är ytterst betydelsefull.

Förutom detta innehåller NPT bl. a. en viktig artikel som innebär ett åtagande av fördragsanslutna kärnvapenstater att vidta effektiva åtgärder för minskning och verklig nedrustning av sina kärnvapenarsenaler. NPT:s icke-kärnvapenstater godtar å sin sida kontroll av IAEA över *all* kärnkraftsverksamhet.

NPT:s artikel IV – – – slår fast alla staters rätt att utan diskriminering nyttja kärnkraften för uteslutande fredliga ändamål. Vidare förordas här internationellt samarbete, inklusive överföringar av kärntechnologi. U-ländernas särskilda behov skall härvid beaktas. NPT, såväl som IAEA:s stadga, förutsätter uttryckligen att internationell kontroll skall vara knuten till sådan kärnkraftsverksamhet.

— — —

Fördraget bygger på en balans mellan sina olika delar. Bl. a. IAEA-kontrollen innebär att icke-kärnvapenstaterna accepterar viktiga inskränkningar i sin nationella suveränitet. En motprestation härtill kan anses vara det NPT säger om staternas rätt att nyttja kärnkraft för fredliga ändamål och att samarbeta på detta område. Fördragets krav på förhandlingar om kärnva-

pennedrustning är en annan viktig del av denna balans.

Regeringen fortsätter ansträngningarna för att öka anslutningen till NPT samt stärka och förbättra det internationella kontrollsystemet som ett led i det oerhört viktiga arbetet för att hindra kärnvapenspridning.

Den balans mellan förpliktelser och rättigheter som jag inledningsvis beskrev var en förutsättning för NPT:s tillkomst. Balansen är utsatt för allvarliga påfrestningar. Någon internationell enighet råder nämligen inte om tolkningen och tillämpningen av fördraget i alla dess delar.

Ikke-spridningsdebatten i FN och i andra internationella sammanhang präglas av att u-landsgruppen allt starkare kräver fri och icke-diskriminerande tillgång till kärnteknologi. NPT och IAEA:s stadga återopas härvid. Dessa krav måste vidare ses i samband med principen om ökad teknologiöverföring till u-länderna och strävan att förändra den internationella ekonomiska strukturen. Dess värre förefaller emellertid en av de bärande tankarna i NPT, nämligen att kärnkraft inte skall tillåtas öka risken för spridning av kärnvapen, i denna diskussion att ha kommit i skymundan. Denna utveckling har i tiden sammanfallit med att många i-länder, för att komma till rätta med de ökande riskerna för spridning av kärnvapen, funnit det angeläget att skärpa kontrollkraven vid export av kärnkraftsteknologi. Sverige har aktivt medverkat i detta arbete.

Sedan IAEA-stadgan och NPT tillkom har kärnkraftens miljö- och säkerhetsrisker också internationellt tilldragit sig ökad uppmärksamhet. I anslutning till detta har bl. a. Sverige sökt inrikta IAEA:s verksamhet alltmer på säkerhets- och icke-spridningsområdet. Inom ramen för IAEA:s stadga och NPT avser regeringen fortsätta arbetet med att söka lösningar på kärnkraftens problem.

Utrikesministern erinrade vidare om att icke-spridningsfrågorna kommer att inta en framträdande plats vid den särskilda sessionen om nedrustning med FN:s generalförsamling som äger rum under tiden 23 maj–28 juni i år.

Utskottet har i detta sammanhang uppmärksammat regeringens förslag i prop. 1977/78:125 om tilläggsmedel till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) för att möjliggöra för SIPRI att senare i år anordna ett internationellt symposium rörande handhavande och kontroll av klyvbart material.

Av det anförda framgår att regeringen aktivt medverkat i arbetet på att minska riskerna för spridning av kärnvapen. Utskottet utgår från att regeringen fullföljer sina ansträngningar på detta område.

Ifrågavarande yrkande i motionen 1027 torde mot bakgrund härav få anses besvarat.

I motionen 423 finns ett yrkande av innebörden att riksdagen bör ge regeringen till känna önskvärdheten av att Sverige noga följer utvecklingen i *Wienförhandlingarna om rustningsbegränsningar i Europa (MBFR)* och – om så visar sig lämpligt – aktualiserar frågan om ett svenskt deltagande i dessa förhandlingar.

Av en replikväxling mellan utrikesminister Karin Söder och Olof Palme vid årets utrikesdebatt i riksdagen den 15 mars framgick att överensstämmelse rådde dem emellan om nödvändigheten att MBFR-förhandlingarna i Wien kommer ut ur sitt nuvarande dödläge. Likaså var de överens om att en svensk medverkan eller närvaro vid dessa förhandlingar kan komma att aktualiseras. Utrikesministern yttrade i detta sammanhang bl. a.:

Det är ett mycket stort ansvar som vilar på de förhandlande parterna i Wien när det gäller att där verkligen få reduktioner till stånd. Självfallet kommer vi att följa denna utveckling med uppmärksamhet och eventuellt, när vi så finner lämpligt, be att få sända observatörer till de förhandlingar som där pågår, för de påverkar Sveriges situation.

De nordiska utrikesministrarna pekade vid sitt senaste samrådsmöte, i Oslo den 9–10 mars, också på betydelsen av framsteg i de multilaterala Wienförhandlingarna om ömsesidiga styrkereduktioner i Centraleuropa.

Mot bakgrund av det anförda utgår utskottet från att MBFR-förhandlingarna uppmärksamts och följs från svensk sida och att eventuell svensk närvaro som observatör vid dessa förhandlingar kommer att aktualiseras när så bedöms lämpligt.

Det nu aktuella yrkandet i motionen 423 torde därmed få anses besvarat.

På grundval av en resolution som på belgiskt initiativ antogs av 1977 års generalförsamling har FN:s generalsekreterare i en rundfråga till medlemsstaterna utbett sig synpunkter och förslag i fråga om regionala aspekter på nedrustning, inbegripet åtgärder ägnade att på regional basis öka förtroendet och stabiliteten samt främja regional nedrustning. Avsikten är att de synpunkter och förslag som på så sätt insamlas skall överlämnas till FN:s extrasession för nedrustning i maj–juni i år. Det svenska svaret torde komma att avlämnas i slutet av april.

Utskottet har med beklagande kunnat konstatera att de svenska strävandena att få nedrustningsfrågorna – och däribland även sambandet mellan avspänning och nedrustning – uppmärksammas vid det nyligen avslutade uppföljningsmötet i Belgrad till den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESK) inte avsatte något resultat i uppföljningsmötets slutkommuniké. Den svenske representanten uttalade vid Belgradmötets avslutning den 8 mars härom bl. a. följande:

Den politiska avspänningen förlorar mycket av sin trovärdighet i allmänhetens ögon om den inte åtföljs av påtagliga resultat i nedrustningsförhandlingarna.

En av utgångspunkterna för ESK-förhandlingarna var att ett fördjupande av avspänningen förutsatte konkreta framsteg på det militära området. Denna utgångspunkt får inte glömmas bort. Belgrad-mötet hade varit ett tillfälle att erinra om detta faktum och det är därför beklagligt att det inte varit möjligt att gemensamt uttala vår oro över bristen på framsteg i arbetet på att hejda kapprustningen och uppnå resultat när det gäller nedrustningen.

Vad beträffar yrkandet i motionen 530 rörande initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera *Norden som en kärnvapenfri zon* vill utskottet erinra om att det för ett år sedan utförligt tog ställning (UU 1976/77 3 y, FöU 1976/77:13) till ett likalydande yrkande, som då avslogs av riksdagen.

Utskottet konstaterade då bl. a. att inget av de nordiska länderna vare sig besitter egna kärnvapen eller har sådana vapen stationerade på sitt territorium samt att alla de nordiska länderna är anslutna till 1968 års internationella avtal om förhindrande av kärnvapenspridning (NPT). De nordiska länderna utgör därför tillsammans de facto ett slags kärnvapenfri zon, utan att något speciellt avtal härom föreligger. Utskottet erinrade vidare om att meningarna alltjämt är delade bland de berörda länderna huruvida en traktatsmässig reglering av detta förhållande skulle vara till fördel.

Rörande Sveriges inställning till idén om kärnvapenfria zoner i allmänhet och till förslag om en kärnvapenfri zon i det nordiska området i synnerhet anförde utskottet:

Sverige har en positiv inställning till den allmänna idén om kärnvapenfria zoner. Under lämpliga betingelser kan de utgöra ett viktigt bidrag till att öka förtroendet mellan staterna och motverka kärnvapenspridning. Den svenska regeringen var bland de första att förespråka upprättandet av en kärnvapenfri zon i Europa, omfattande ett större område än enbart Norden. Sverige har i FN gett sitt stöd åt flera förslag om upprättande av kärnvapenfria zoner i olika delar av världen. Vid den europeiska säkerhetskonferensen (ESK) har Sverige uttalat att tidigare framlagda förslag om rustningsreglering i Europa, däribland förslag om upprättande av kärnvapenfria zoner, vore värda att på nytt studeras under hänsynstagande till den utveckling som ägt rum sedan de framlades. Från svensk sida har därvid också betonats att de berörda stormakternas villighet att delta i projekten utgör en särskilt viktig faktor.

En huvudförutsättning för upprättandet av en kärnvapenfri zon är givetvis att alla stater som avses omfattas av zonen är överens om att inleda förhandlingar härom. Denna förutsättning har hittills inte förelegat beträffande förslaget om en sådan zon i Norden. En annan förutsättning är att stater som besitter kärnvapen är beredda att å sin sida göra vissa utfästelser och åtaganden. Som neutral stat i händelse av konflikt välkomnar Sverige i detta sammanhang s. k. negativa säkerhetsgarantier, dvs. att kärnvapenmakter förbinder sig att inte utnyttja sina kärnvapen mot mål inom en dylik kärnvapenfri zon. Detta aktualiserar i sin tur även frågan om en zons avgränsning och om upprättandet av säkerhetsområden utanför zonen som är fria från taktiska kärnvapen eller medeldistansrobotar, vilka kan sättas in mot mål inom zonen i fråga.

Frågan om en kärnvapenfri zon i Norden torde därför inte kunna betraktas isolerat från den militärpolitiska situationen i Europa i övrigt. Den har därmed också ett samband ej blott med de allmänna nedrustningsförhandlingarna inom FN:s ram utan även med samtalen mellan Sovjetunionen och USA om begränsning av de strategiska vapnen, de s. k. SALT-förhandlingarna, och med förhandlingarna mellan NATO- och Warszawapaksstaterna om ömsesidiga styrkereduktioner i Centraleuropa, de s. k. M(B)FR-förhandlingarna.

Utskottet vill i sammanhanget även erinra om följande uttalanden i

regeringsdeklarationen vid årets utrikesdebatt i riksdagen den 15 mars på tal om den säkerhetspolitiska situationen i Norden:

Väsentligt för denna stabilitet har varit att de nordiska länderna i sin politik respekterar de säkerhetspolitiska lösningar som vart och ett av dem har valt. En annan förutsättning är att stormakterna iakttar återhållsamhet i sin närvaro och sitt engagemang i Norden. Det ligger i stormakternas intresse, liksom i hela Europas, att en låg spänningsnivå bevaras i Norden. Detta kräver emellertid särskilda hänsyn från deras sida vad gäller införande av nya vapensystem i Norden och dess närhet och andra militärpolitiska åtgärder som ändrar den lokala styrkebalansen.

I fråga om ändamålsenligheten med en kärnvapenfri zon i Norden yttrade utrikesminister Karin Söder i utrikesdebatten bl. a.:

Därutöver vill jag understryka att vi, eftersom vi har tagit ställning mot kärnvapen, naturligtvis har ett starkt intresse av att kärnvapen inte finns i vårt närområde. Det har vi också givit uttryck för många gånger. Men en kärnvapenfri zon i Norden måste, om den skall vara meningsfull, också inbegripa vissa angränsande områden.

Mot bakgrund av det anförda avstyrks motionen 530.

I motionen 1027 föreslås att riksdagen som sin mening uttalar att en *svensk nedrustning* är den första förutsättningen för ett kraftfullt agerande i internationella nedrustningsfrågor.

Om den svenska säkerhetspolitikens innehåll, inriktning och förutsättningar har länge rått en bred enighet i vårt land. Såsom fastslogs av 1974 års försvarsutredning (SOU 1976:5) formas säkerhetspolitiken genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitikerna, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitikerna. En av huvudförutsättningarna för att nå de allmänt omfattade säkerhetspolitiska målen är – vid sidan av en aktiv och konsekvent utrikespolitik – att vårt land upprätthåller ett starkt och allsidigt uppbyggt totalförsvar.

Från svensk sida har vid olika tillfällen framhållits att vårt land självfallet skulle delta i en allmänt överenskommen nedrustning men att det inte isolerat kan gå in för en nedrustning av sitt försvar. I 1974 års försvarsutredning, som framlades i början av år 1976, konstaterades att det var föga sannolikt att rustningskontrollsträvandena under överskådlig tid skulle komma att leda till någon avgörande nedrustning. Varken utvecklingen av de nedrustningsförhandlingar som förs inom FN:s ram eller vid de s. k. SALT-förhandlingarna mellan Sovjetunionen och USA om begränsning av de strategiska vapensystemen eller i de s. k. M(B)FR-förhandlingarna mellan NATO- och Warszawapaktstaterna om ömsesidiga styrkereduktioner i Centraleuropa har under mellantiden lett till några avgörande nedrustningsåtgärder, även om de torde ha fungerat som en viss broms på kapprustningen. Denna har likväl fortsatt i såväl kvantitativt som kvalitativt hänseende.

1974 års försvarsutredning erinrade också om den viktiga roll som vårt totalförsvar spelar för att vidmakthålla stabiliteten i det nordiska området.

Sveriges alliansfria ställning förhindrar att maktblocken i detta område ställs mot varandra. För båda blocken är Norden ett flankområde inom vilket väsentliga positionsförändringar skulle kunna påverka den i Europa rådande balanssituationen. Väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärlden skulle kunna rubba bilden av stabilitet och balans i Nordeuropa och kunna leda till att supermakternas tryck på våra grannländer ökar, framhöll utredningen.

Utskottet har tidigare (bl. a. i sitt betänkande UU 1976/77:16) uttalat att Sverige självfallet inte bör släppa av på ambitionerna att också i fortsättningen spela en aktiv och ledande roll i det internationella nedrustningsarbetet. Utskottet har samtidigt erinrat om den framträdande och pådrivande roll som Sverige och svenska förhandlare länge spelat vid FN:s nedrustningsförhandlingar och att ansträngningarna därvidlag har ett starkt stöd i Sveriges riksdag.

Både genom sin självständiga och aktiva utrikespolitik, inom vilken nedrustningsarbetet spelar en central roll, och genom sin försvarspolitik har Sverige tillvunnit sig omvärldens respekt och tilltro. Någon motsättning mellan ett litet och alliansfritt lands åtgärder för att värna sin självständighet och dess samtidiga ansträngningar för att hejda den internationella kapprustningen och främja en internationell nedrustning föreligger förvisso inte. Det är uppenbart att ett förhållandevis starkt svenskt försvar behövs så länge de ledande kärnvapenstaterna och militärblocken upprätthåller sin mycket höga rustningsnivå och stora stående militära styrkor i Sveriges och Nordens närhet. Historisk erfarenhet lär vidare att ensidig nedrustning kan verka destabiliserande och rubba styrkebalansen inom en region. Huvudansvaret för rustningssituationen i världen ligger i dag hos supermakterna. Avgörande för nedrustningsarbetet är att dessa tar de första nödvändiga stegen mot en verklig nedrustning och därmed gör det möjligt för andra stater att vidta motsvarande åtgärder.

Mot denna bakgrund avstyrks ifrågavarande yrkande i motionen 1027.

I motionen 1027 föreslås bl. a. att riksdagen uttalar sitt stöd för en fortsatt utbyggnad av den svenska *fredsforskningen*.

Med anledning av ett antal motioner vid 1976/77 års riksmöte med likartade yrkanden som det i den nu aktuella motionen hänvisade utbildningsutskottet (UbU 1976/77:20) till det beredningsarbete i denna fråga som då pågick inom regeringens kansli. Utbildningsutskottet förutsatte emellertid att nämnda beredningsarbete skulle resultera i förslag om en förstärkning av organisationen för freds- och konfliktforskning vid svenska universitet. I årets budgetproposition (prop. 1977/78:100, bil. 12) åberopas utbildningsutskottets uttalande i frågan och anmäls att regeringen vid anslagsberäkningen för universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg förutsatt en viss förstärkning av resurserna för freds- och konfliktforskning.

Utrikesutskottet vill i sammanhanget även erinra om den forskningsverk-

samhet inom samma område som bedrivs vid Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) och som finansieras med svenska statsmedel.

Yrkandet i fråga i motionen 1027 torde därmed få anses besvarat.

I det avsnitt ovan som behandlar motionsyrkanden angående svenska ställningstaganden mot neutronvapen har utskottet med instämmande återgett vissa regeringsuttalanden om *betydelsen av en självständig och informerad opinion* för att motverka kapprustningen i världen och för att vända den i en verklig nedrustning. I sitt betänkande (UU 1977/78:11) angående vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets verksamhetsområde behandlade utskottet även ett antal yrkanden rörande informationsfrågor i de även nu aktuella motionerna 423 och 1018. Utskottet framhöll i detta sammanhang bl. a. att en av förutsättningarna för en stark svensk aktivitet på nedrustningsområdet är att den stöds av en bred och välinformerad opinion i vårt land och att det upplysningsarbete härom som bedrivs av olika organisationer och folkrörelser är av största betydelse.

I ett av de då behandlade yrkandena i motionen 423 framfördes önskemål om en bättre samordning av den allmänna utrikespolitiska informationsverksamheten, med särskild inriktning på nedrustningsproblematiken, i syfte att förstärka opinionsbildningen i internationella frågor. I motiveringen för yrkandet pekade motionärerna på behovet av ett forum för ett bredare kontinuerligt samråd i dessa spörsmål och förordades att en beredning i internationella informationsfrågor knyts till UD för att tjäna som ett rådgivande organ till berörda departement och myndigheter. Utskottet uttalade förståelse för det i motionen framförda samordningsönskemålet men fann sig inte berett att ta slutlig ställning härtill, främst med hänsyn till att en på riksdagens begäran tillsatt översyn rörande arbetsfördelning mellan och bidragsgivning till olika organisationer, som verkar på det utrikespolitiska informationsområdet, torde få anledning att kommentera uppslaget om en informationsberedning, särskilt som denna tanke tidigare även framförts i biståndspolitiska utredningens informationsbetänkande (SOU 1977:73).

I ett uttalande av utrikesminister Karin Söder, som gjordes den 17 mars i år i samband med ett av utrikesdepartementet anordnat möte med svenska folkrörelser i anledning av FN:s s.k. anti-apartheidår, bekräftades att översynen i fråga kommer att ta upp förslaget om att inrätta en allmän beredning för information i internationella frågor.

Om folkrörelsernas roll i det internationella och utrikespolitiska informationsarbetet uttalade utrikesministern vid samma tillfälle bl. a.:

I vårt land ser vi det som självklart att politiken skall ha en bred folklig förankring. Utrikespolitiken är inget undantag. ---

I den breda debatt som är så nödvändig för vår demokrati och för en folkligt förankrad politik spelar folkrörelserna en central roll. --- Folkrörelsernas starka internationella engagemang spelar en stor roll för våra möjligheter att forma en utrikespolitik med en sann demokratisk förankring.

I samma anförande aviserade utrikesministern att ett särskilt UD-seminarium kring nedrustningsfrågorna kommer att anordnas under våren. Hon erinrade vidare bl. a. om en informationsskrift rörande aktuella nedrustningsfrågor och svenska initiativ därvidlag som UD nyligen gett ut inom ramen för den nya skriftserien "UD informerar" inför den kommande särskilda generalförsamlingssessionen inom FN rörande nedrustning.

Utskottet finner att dessa åtgärder på informationsområdet ligger i linje med de önskemål som framförts i motionen 423.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionerna 1977/78:423, yrkandet 1, 1977/78:1018, yrkandet 1, och 1977/78:1027, yrkandet 1, angående neutronvapen,
2. att riksdagen anser motionerna 1977/78:423, yrkandet 2, och 1977/78:1018, yrkandet 2, angående omställning från militär till civil produktion m. m. besvarade med vad utskottet anført.
3. att riksdagen anser motionen 1977/78:1027, yrkandet 2, angående kärnvapenspridning m. m. besvarad med vad utskottet anført,
4. att riksdagen anser motionen 1977/78:423, yrkandet 4, angående Wienförhandlingarna om rustningsbegränsningar i Europa besvarad med vad utskottet anført.
5. att riksdagen avslår motionen 1977/78:530 angående kärnvapenfri zon,
6. att riksdagen avslår motionen 1977/78:1027, yrkandet 3, angående svensk nedrustning,
7. att riksdagen anser motionen 1977/78:1027, yrkandet 4, angående fredsforskning besvarad med vad utskottet anført.

Stockholm den 21 april 1978

På utrikesutskottets vägnar

ALLAN HERNELIUS

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Allan Hernelius (m), Anna Lisa Lewén-Eliasson (s), Erik Adamsson (s), Anna-Lisa Nilsson (c), Sture Palm (s), Olle Göransson (s), Gunnel Jonäng (c), Mats Hellström (s), Ingrid Sundberg (m), Sture Ericson (s), Sture Korpås (c), Gertrud Sigurdson (s), David Wirmark (fp) och Daniel Tarschys (fp).

Reservation

av Anna Lisa Lewén-Eliasson, Erik Adamsson, Sture Palm, Olle Göransson, Mats Hellström, Sture Ericson och Gertrud Sigurdson (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "De ovan återgivna" och på s. 8 slutar med "de avstyrks." bort ha följande lydelse:

Regeringen har sålunda vid flera tillfällen uttalat kritik mot planerna att tillföra de militära förbanden i Västeuropa neutronvapen. Utskottet ser positivt på detta ställningstagande i den rustningsfråga som med all rätt under det senaste året ägnats det största intresset i den internationella debatten.

Om neutronvapen tillförs de militära förbanden i Västeuropa skulle enligt utskottets mening ett ytterst allvarligt steg tas mot en ytterligare upptrappning av kärnvapenrustningarna. Neutronvapnen är den första varianten i en ny generation specialiserade kärnvapen. Utskottet ställer sig bakom det krav som den 2 september 1977 framfördes av det socialdemokratiska partiet om att vårt land med all kraft verkar för att alla beslut om en vidare utveckling av neutronvapnen stoppas. Detta krav stöds av en bred majoritet av Sveriges folk.

Tyvärr har regeringen internationellt inte agerat med någon större målmedvetenhet för att stärka den internationella opinionen mot neutronvapnen. Vad som sagts från svensk sida inför internationella fora är utrikesministerns konstaterande inför FN:s generalförsamling den 29 september 1977: "Neutronvapnet är oacceptabelt för oss och det är också alla andra kärnvapen." Samma formulering upprepades sedan i generalförsamlingens första utskott den 1 november 1977.

Vid detta senare tillfälle föreslogs från socialdemokratisk sida dels klarare formuleringar, dels att FN-delegationen skulle försöka lägga fram ett resolutionsförslag inför FN:s 32:a generalförsamling. Dessa förslag avvisades av regeringen.

Vid nedrustningskonferensen (CCD) i Genève har Sverige ända sedan år 1962 spelat en framträdande roll. Trots att neutronvapnen under våren 1978 varit ett hett debatterat ämne vid konferensen har från svenskt håll inte gjorts något inlägg i denna fråga.

Nu när USA:s president beslutat att tills vidare uppskjuta det slutliga ställningstagandet till serieproduktion av neutronvapen är den rätta tidpunkten att agera internationellt för att stärka motståndet mot dessa vapen. Opinionens stora betydelse för beslut i neutronvapenfrågan underströks i samband med det försvarsministermöte med NATO:s "nuclear planning group" som hölls i oktober 1977. Man var där ense om neutronvapnens militära värde och avskräckningseffekt – men man konstaterade samtidigt att allmänna opinionen och politiska överväganden dittills hade förhindrat alla beslut om att stationera neutronvapen i Europa.

Enligt utskottets mening bör Sverige både vid nedrustningskonferensen i

Genève och vid FN:s särskilda generalförsamling om nedrustning agera energiskt för att stärka det internationella motståndet mot neutronvapnen. Betydelsen av att neutronvapen inte produceras bör kraftfullt understrykas. Sverige bör instämma i kravet att stormakterna besinnar sitt ansvar och att utvecklingen av neutronvapnen stoppas.

Riksdagen bör med anledning av ifrågavarande yrkanden i motionerna 423, 1018 och 1027 ge regeringen till känna vad utskottet ovan anfört.

dels att utskottets hemställan i momentet 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med anledning av motionerna 1977/78:423, yrkandet 1, 1977/78:1018, yrkandet 1, och 1977/78:1027, yrkandet 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande neutronvapen.

Särskilda yttranden

av Anna Lisa Lewén-Eliasson, Erik Adamsson, Sture Palm, Olle Göransson, Mats Hellström, Sture Ericson och Gertrud Sigurdsen (samtliga s)

1. beträffande *spridning av kärnkraftsteknologi:*

I utskottets skrivning citeras regeringsförklaringen av den 8 oktober 1976. Det bör uppmärksammas att regeringen hittills inte i något internationellt sammanhang framlagt förslag om en internationell överenskommelse för att stoppa export av kärnkraftsteknologi till länder som inte undertecknat icke-spridningsfördraget (NPT). Inte heller har regeringen gett den svenska nedrustningsdelegationen några instruktioner med denna innebörd.

Regeringen har däremot i en röstförklaring inför FN:s generalförsamling i december 1977 markerat att den är av uppfattningen att utvecklingsländerna bör avstå från att utnyttja kärnkraften. Det är av vikt att Sverige i dessa frågor inte kommer i motsatsställning till utvecklingsländerna utan konsekvent fullföljer linjen att förespråka en heltäckande IAEA-kontroll av all kärnkraftsutbyggnad.

2. beträffande *opinionsbildning i nedrustningsfrågor:*

FN:s nedrustningskonferens har som ett av sina syften att mobilisera den allmänna opinionen i världen. Det förutsätter en omfattande och väl planerad information i de enskilda länderna. Det gäller även vårt land. Den uppmärksamhet som kommer att skapas omkring rustningsproblemen i samband med FN:s konferens bör utnyttjas för att ge fördjupade kunskaper och väcka intresse för nedrustningsfrågor i vida kretsar. Statsmakterna måste ta sitt ansvar härför.

Vi anser att folkrörelserna skall beredas tillfälle och få resurser att delta i denna opinionsbildning mot rustningskapplöpningen i världen.

Enligt intentionerna vid nedrustningskonferensen måste sambandet

nedrustning – utveckling komma till uttryck i uppföljningen av konferensen. Av det skälet måste samordningsfrågorna för informationen lösas utan tidsutdräkt.